

ENTREVISTA A RODRIGO GIL CEDILLO, EDUCADOR SOCIAL E MEMBRO DOS COLECTIVOS CIDADÁNS POLA RENDA BÁSICA UNIVERSAL

Mª Xosé Vázquez Vázquez

Rodrigo Gil Cedillo, educador social e membro dos colectivos cidadáns pola renda básica universal, en 2019 forma parte do comité organizador das xornadas Renda Básica: o novo dereito social necesario realizadas na Coruña e ese mesmo ano defende o seu traballo fin de grao ao redor deste tema “*Renda básica e educación social: cara un novo paradigma nos servizos sociais*”, autor de varios artigos publicados en xornais galegos e estatais ao redor do tema, sen dúbida pode achegarnos nesta entrevista unha visión ampla do que é e non é a renda básica universal así como analizar outros aspectos desta medida da que se ven falando xa dende hai varias décadas pero que sen dúbida cobrou protagonismo neste último ano.

Pois imos a empezar por aclarar que é a renda básica universal , e concretamente cal é a proposta que se defende dende os colectivos cidadáns pola renda básica?

A renda básica que defendemos é unha asignación monetaria pública incondicional a toda a poboación, independentemente do nivel de renda que posúa a persoa. Esta asignación ten que ser igual ou superior ao limiar da pobreza. Significa isto que gaña toda a poboación? Non, porque para levar a cabo a implantación dunha renda básica é necesario levar a cabo unha reforma fiscal para que pague máis quen máis teña. O estudos levados a cabo no Reino de España polos economistas da Red Renta Básica Daniel Raventós, Lluís Torrens e Jordi Arcaróns amosan que cunha reforma fiscal que financie

a renda básica sairía gañando o 80 % da poboación e perdería o 20 % máis rico. Iso non quere dicir que deixen de ser ricos, senón que simplemente pagarían máis do que pagan agora.

A renda básica que defendemos debe ter unha serie de características establecidas pola Basic Income Earth Network (BIEN), a organización a nivel mundial que traballa a prol desta idea.

A primeira característica é que debe ser básica. Isto significa que debe ser unha transferencia corrente que lles permita ás persoas sobrevivir, en canto ao acceso a alimentación, vivenda, formación e coidados médicos. Debe ser unha renda que lles asegure ás persoas una participación efectiva na sociedade.

A segunda característica é a universalidade. A RB é pagada a toda a cidadanía, independentemente doutra fonte de ingresos. A configuración actual condúcenos a unha proposta que ten que ver coa cidadanía entendida como os dereitos que ten unha persoa por residir ou ser nacional dun determinado lugar. Como sinala o profesor Guy Standing, a universalidade da renda básica é unha cuestión política que debe ser decidida a través de medios democráticos.

A terceira característica é a individualidade. A renda básica é lles aboada ás persoas e non aos fogares, co obxectivo de non discriminar segundo a situación familiar destas. Isto último ocorre coa meirande parte das prestacións condicionadas en tanto que tómase como referencia a chamada unidade familiar ou de convivencia. A individualidade da renda básica significa uniformidade.

A cuarta característica é a incondicionalidade. Esta característica implica tres aspectos. O primeiro é que a renda básica debe ser pagada independentemente dos ingresos, o que implica non ter que comprobar requisitos persoais, económicos e familiares. As persoas non terían que probar a súa situación de pobreza. A renda básica non condiciona o uso que se fai do diñeiro. O segundo aspecto é que o cobro da renda básica non implica requisitos de comportamento e o último aspecto é que non esixe a busca de emprego, formación ou outras actuacións análogas.

A última característica é a regularidade. Trátase dun pago periódico. Debe ser abonada de forma regular -por exemplo, mensualmente-. Cabe resaltar que estas cantidades serían pagadas dunha forma automática, normalmente, eliminando os innumerables trámites burocráticos que caracterizan o sistema actual de protección social.

Nós defendemos unha renda básica que supoña unha redistribución total e xusta da riqueza para poder garantir a existencia material da cidadanía.

Sen ter garantida a existencia non podemos falar de liberdade. É incompreensible que na Europa do S. XXI teñamos taxas de pobreza insoportables.

Mais alá das variables económicas que contén a proposta, cal é o sentido filosófico e ético que sustenta a proposta?

A idea de renda básica que defendemos está baseada no republicanismo. A concepción da liberdade republicana ten 2.500 anos. Concretamente, o modelo republicano defendido pola maioría de autores sobre renda básica é o republicanismo democrático. O republicanismo democrático fundamenta que ser libre é estar exento/a de pedir permiso a outro para vivir ou sobrevivir, para existir socialmente. Quen depende doutra persoas para vivir non é libre.

Os conceptos de liberdade e igualdade están moi vencellados á idea da renda básica, e ambos os conceptos non poden ser variables para escoller. A desigualdade crea un problema profundo de liberdade para a gran maioría, porque quen non ten a existencia material garantida ten que pedir permiso a outras persoas para poder vivir.

Cómpre resaltar que a renda básica busca algo tan sinxelo pero tan importante como garantir unha vida digna. É difícil pensar que eticamente alguén poida estar en contra de que cada membro da sociedade teña unhas condicións mínimas para unha vida que mereza ser vivida. O artigo 22 da Declaración Universal dos Dereitos Humanos di que toda persoa, como membro da sociedade, ten dereito á seguridade social, e a obter a satisfacción dos dereitos económicos, sociais e culturais, indispensables á súa dignidade e ao libre desenvolvemento da súa personalidade. Só cunha renda básica poderemos garantir estes dereitos na súa totalidade.

A universalidade é un dos aspectos mais controvertidos da proposta, por que unha prestación económica tamén para quen non a precisa? Por que non concentrar os esforzos en quen mais o necesita?

Ata hai pouco máis dunha década, no Reino de España o emprego era a única forma de garantir unha vida máis ou menos digna. Agora, nin sequera o emprego impide estar en situación de pobreza. Levamos décadas vendo como o sistema de protección social intenta acabar coa pobreza e non é capaz. Desde o punto de vista da eficiencia económica e social, as cifras de pobreza e exclusión social cada vez son maiores porque a condicionalidade asociada ás rendas de inclusión social fai que estas non cheguen a alcanzar á totalidade da poboación que potencialmente podería ser beneficiaria delas. A condicionalidade leva á estigmatización social por ter que conver-

ternos en suplicantes de axuda, cando a incondicionalidade, e polo tanto, entender a renda básica como un dereito, elimina ese efecto estigmatizante. Outros efectos da condicionalidade son a infantilización da conduta e o sometemento a arbitrariedades por parte de instancias burocráticas. Isto fai que as persoas beneficiarias destas rendas se sintan fracasadas socialmente, levando á invisibilización da pobreza polo medo a que os veciños e veciñas saiban que fracasaron nesta sociedade e teñen que vivir da caridade da Administración. Malia que algunhas persoas consideran que as rendas condicionadas como o ingreso mínimo vital ou as rendas de inserción autonómicas son un dereito social, non podemos consideralas como tal se temos que suplicar que nolas concedan.

Desde o punto de vista da liberdade republicana, que toda persoa perciba a renda básica supón mudar as estruturas sobre as que está fundamentado o sistema. Axudaría a repensar as relacións humanas, xa que lles daría liberdade a persoas que agora mesmo non o son por motivos económicos. Por exemplo, as situacións de violencia contra a muller nas que as vítimas non poden fuxir por non contar con medios económicos.

A renda básica tamén modificaría o concepto de traballo e poñería en valor o traballo de coidados. Segundo expresa o profesor David Casassas, como sociedade temos a necesidade de instituír mecanismos que apoderen á cidadanía para decidir, tanto de forma individual como colectiva, que tipo de traballos, remunerados ou non, desexamos realizar e en que proporcións. O traballo de coidados vai ligado, indiscutiblemente, á figura da muller. Isto fai que en moitas ocasións a muller quede fóra do ámbito do traballo asalariado ou teña que verse abocada a empregos precarios cos que facer a dobre xornada: na casa e no centro de traballo. Se algunha persoa considera que iso é liberdade, ten un problema serio de empatía.

A renda básica é universal e incondicional para servir como ferramenta de distribución da riqueza nunha sociedade na que o emprego cada vez será máis escaso. Respecto disto, considero que deberíamos celebrar esta falta de empregos porque supón que deixaremos de facer traballos “de merda” para centrarnos noutras cousas máis gratificantes, que realmente lle dan sentido á nosa existencia. A renda básica ten que ser ese mecanismo que nos permita facer a transición cara a unha sociedade na que o emprego ou a renda non definan quen somos.

A día de hoxe aínda hai persoas que consideran a implantación dunha RBU como unha medida que non podería ser viable polo seu custo. Existen distintas propostas para o financiamento desta, varias ben

argumentadas dende o punto de vista económico , ten o noso país marxe para implementar esta medida?

Si, o Reino de España ten marxe para implementar esta medida. A cuestión non é tanto a viabilidade económica, pois penso que está ben argumentada polos estudos dos economistas Raventós, Arcarons e Torrens, senón a vontade política para levala a cabo. Ese é o gran problema. O Reino de España ten unha baixa presión fiscal en comparación coa media dos países da Unión Europea, e malia que igualase a porcentaxe de presión fiscal coa media europea, a recadación non sería a mesma porque hai moita renda baixa e moita temporalidade no emprego, o que minora esta recadación. Ademais, hai máis deducións que noutros países que benefician as rendas máis altas porque as exencións por dividendos ou plusvalías é maior que nos países da contorna. A propia renda básica podería ter efectos positivos sobre a temporalidade e os baixos salarios, xa que na actualidade a precariedade laboral é sostida pola desesperación de moita xente que non ten outra opción que aceptar calquera traballo para subsistir.

O modelo de renda básica que defendemos podería ser financiado cunha reforma ambiciosa do IRPF, pero tamén a través doutros impostos como pode ser o de patrimonio. Jordi Arcarons está traballando nun modelo no que, poñendo un imposto sobre o patrimonio do 10 % ao 10 % máis rico, obteríamos case a totalidade da contía necesaria para financiar a renda básica. Imaxínade se, a maiores disto, fixéramos unha reforma no IRPF e modificásemos os Orzamentos Xerais do Estado para deixar de financiar partidas de utilidade dubidosa para unha persoa progresista como poden ser a Casa Real, a Igrexa Católica ou as Forzas Armadas.

A vontade política é fundamental para a implantación desta idea. Algúns partidos utilizaron esta idea coa intención de atrapar votos, pero á hora da verdade non eran propostas honestas. Algúns levaban a idea sabendo que a relevancia que tiñan no panorama político era case nula e outros que alcanzaron cotas de poder non mantiveron a idea no seu programa pola falsa crenza de que a renda básica resta votos. O partido que aposte pola renda básica dunha forma seria e sincera terá un gran futuro por diante. Debemos ter claro que a cuestión non é se haberá renda básica ou non, xa que iso é inevitable. A cuestión é cando teremos unha Renda Básica, e isto depende da vontade dos partidos e movementos sociais para pular na mesma dirección co obxectivo de acabar coa pobreza e darlles liberdade ás grandes maiorías.

Unha renda básica galega, estatal ou europea, cara onde imos?

Eu considero que a idea dunha renda básica europea sería moi interesante. O proxecto europeo como esforzo común de solidariedade e progreso é potente, e penso que debemos loitar por el. Agora ben, debemos tamén loitar para afastalo da deriva neoliberal na que está inmerso e que tanto dano fixo

a estados como o Reino de España, entre outros. Unha renda básica europea sería un éxito en termos de igualdade social e podería favorecer unha harmonización non só fiscal, senón salarial e de dereitos sociais que noutros membros da Unión Europea xa están consolidados.

Sendo realista, entendo que é máis doado ver unha renda básica a medio-longo prazo no Reino de España porque é quen ten as competencias para levar a cabo as reformas fiscais para facer realidade esta proposta. As comunidades autónomas, coa excepción de Euskadi e Navarra, non teñen competencias nin músculo para afrontar as reformas necesarias, polo que non vexo viable unha renda básica galega na actualidade.

O importante é que siga o debate respecto desta idea, sen importar en exceso a escala de implantación dela. Quen nos diría ás defensoras e defensores da renda básica que se falaría tanto dela, e máis ligada a unha pandemia mundial que amosou a dedilidade do sistema.

Cuns datos nos que o Estado e Galiza se sitúan cuns datos terribles non xa de pobreza material, e que sen dúbida se verá agravada pola actual situación de crise, senón cuns indicadores de desigualdade que soben ata uns niveis que poderíamos cualificar como “obscenos” e que foron obxecto de análise e chamadas de atención por organismos internacionais, como crees que a implementación dunha RBU contribuiría a reducir esta desigualdade?

A nivel estatístico, a renda básica consegue unha drástica redución da desigualdade de renda no Reino de España, xa que o coeficiente de Gini diminúe máis de 11 puntos, e sitúase nun nivel moi similar ao dos países escandinavos. Segundo Eurostat, en 2019 só Letonia, Lituania e Romanía presentaban peores datos que España.

Se garantimos a toda a poboación unha cantidade igual ou superior ao limiar da pobreza, estamos acabando coa pobreza de vez, e polo tanto reducindo a desigualdade, pero non é a única forma. A desigualdade é estrutural neste sistema polo que precisamos dun Estado do Benestar fornecido que loite contra as desigualdades en todos os ámbitos nos que se presenta.

Cando personaxes como Mark Zuckerberg, Jeff Bezos ou Luis de Guindos están a defender publicamente a renda básica universal están a falar do mesmo?

Sen dúbida, non teñen a mesma idea de renda básica que defendemos. É curioso que alguén como Bezos fale de renda básica cando é un dos maiores

evasores fiscais da historia. A idea que defenden moitas destas persoas tan influentes é a desaparición do Estado do Benestar polo pago dun cheque co que a cidadanía podería pagar servizos que antes eran públicos, como a educación ou a sanidade. O exministro Luis de Guindos non é nin sequera tan ambicioso, e aposta por esquemas de rendas mínimas como o ingreso mínimo vital.

Cómpre remarcar que non todo é renda básica, e menos cando ten un enfoque liberal que pretende acabar co público. Algúns millonarios defenden a renda básica porque saben que a consecuencia da súa propia riqueza vai ser o desemprego debido á automatización de procesos. Eu non son ludita, polo que aplaudo os avances tecnolóxicos que nos leven a traballar menos e mellor, fuxindo de empregos alienantes, pero a alternativa non pode ser gañar un cheque cada mes para gastalo en servizos privatizados.

O gran problema que afronta a renda básica é o uso deste termo por medios de comunicación e partidos. O uso interesado para referirse a rendas condicionadas como o IMV leva a que moita xente teña un concepto erróneo do que defendemos. A renda básica ten que ser incondicional, universal, individual e suficiente.

Pasando xa a un plano mais profesional, como cres que a implantación dunha RBU afectaría o día a día das usuarias e dos usuarios dos servizos sociais comunitarios?

O feito de ter garantida a existencia fóra do sistema de rendas condicionadas, o cal ten un punto perverso de sometemento e control sobre as persoas, supón un cambio moi relevante en como as usuarias dos servizos sociais comunitarios se relacionan con estes. A existencia da renda básica non quere dicir que non sexan necesarios os servizos sociais. Malia que a seguridade económica xoga un papel fundamental, vivimos nunha sociedade cunha serie de eivas sociais que transcenden o meramente monetario. É por este motivo que as profesións do sociais seguen a ser necesarias.

Paréceme moi acertada a análise que fan Mullainathan e Shafir no seu libro *Escasez: ¿Por qué tener poco significa tanto?* (2014) sobre o efecto que ten a escaseza sobre o cerebro humano. A escaseza captura a nosa atención e entorpece a habilidade de concentrarnos noutras cousas. Cando intentamos facer outras cousas, a “visión de túnel” da escaseza fainos volver caer nela. A escaseza nun aspecto da vida significa menos atención, e polo tanto menos habilidades cognitivas. A escaseza xera perturbacións internas, termo común nas ciencias cognitivas e na neurociencia. Moitos estudos documentan o profundo efecto dos pensamentos internos na función cognitiva xeral. Os autores utilizan o termo “ancho de banda” para expresar as capacidades cognitivas do ser humano para a vida diaria. O ancho de banda mide a capa-

cidade de cálculo, a habilidade de prestar atención, de tomar boas decisión, de apegarse a un plan e de resistir as tentacións. Se quitamos da ecuación o factor económico, estes efectos redúcense e poderemos traballar coa persoas desde outro prisma totalmente diferente.

E ás súas profesionais?

Melloraría o desempeño das profesionais, xa que elimina a razón de ser do asistencialismo e paternalismo do sistema que supoñen o acceso aos servizos sociais como suplicantes de axuda a cambio dun sometemento e control da Administración. Isto permitiría que as profesionais centren o seu traballo no ámbito comunitario, en materia de prevención. Sempre é moito máis efectivo previr os incendios que apagalos, e máis cando falamos de persoas.

A renda básica aliviaría moito o traballo das profesionais, pero non é a panacea. Malia o que poida pensar algunha xente, nos servizos sociais comunitarios existen malas condicións laborais debido á temporalidade das contratacións, así como un infrafinanciamento que redundna na falta de medios humanos. Esas malas condicións laborais levan á saturación destes, polo que é necesario atacar ese problema.

Pensas que deixar en mans dos servizos sociais comunitarios a xestión, tramitación, control etc. dos subsidios condicionados (rendas mínimas) está sendo un lastre para poder achegarse ás persoas e ás comunidades dende outras posicións que respondan ao seu verdadeiro obxectivo e máis coherentes coa súa misión? Como poderíamos mudar isto?

Si, converter os servizos sociais comunitarios nunha maquinaria burocrática de xestión das rendas condicionadas é un verdadeiro problema. O traballo dunha traballadora social non debería ser a exclusiva tramitación de axudas que sabemos de sobra que non van sacar a xente da situación de exclusión social. Está moi comprobado que o sistema actual de servizos sociais non responde ás necesidades da poboación nin reflicte as funcións que deberían desenvolver as profesionais, xa que ficamos atrapadas e atrapados no “labirinto burocrático”, termo empregado no moi recomendable libro *Silencio Administrativo* de Sara Mesa.

As profesionais do social non somos policías nin burócratas. Quen estea cómoda ou cómodo nese papel quizais se debería dedicar a outra cousa. Non estamos para xestionar a miseria e converter as persoas en suplicantes. Estamos para acompañar e dotar de ferramentas que apoderen as persoas nun mundo que está deseñado para a desigualdade. Mentres estamos pendentes

de cuestións tan sumamente vitais como pagar o alugueiro (se temos a sorte de ter vivenda), que non corten a luz ou ter comida na neveira, é imposible que traballemos outros aspectos relevantes e que moitas veces levan a estar nesa situación de precariedade. Se non atallamos o problema de raíz, os parches non serven, sobre todo cando falamos de persoas.

A renda básica ten a capacidade de mudar esta situación porque elimina factores estresores que limitan o traballo das profesionais do social. Non é a única ferramenta, porque precisamos un enfoque diferente no modelo de protección social que se centre na persoa como suxeito de dereitos adquiridos polo mero feito de nacer nesta sociedade.

Crees que é a RBU unha medida que nos pode traer máis liberdade, máis saúde, máis felicidade ás persoas e ás comunidades

Estou convencido dos efectos positivos asociados á renda básica. A liberdade de non estar baixo o arbitrio doutros para poder existir socialmente é algo polo que debemos loitar porque é unha cuestión de sentido común. A desigualdade social é un constructo creado pola sociedade, polo que podemos e debemos acabar con ela da mesma forma que se crea. Temos que acabar coa naturalización da desigualdade. Obviamente, liberdade e felicidade están intimamente relacionados, polo que unha sociedade máis libre será unha sociedade máis feliz.

Respecto da saúde, a renda básica actúa nas necesidades de subsistencia popularizadas por Max-Neef. Os satisfactores da necesidade de subsistencia son a saúde física, a saúde mental, a alimentación e o contorno social, e a través da renda básica somos capaces de acadalos.

Sergi Raventós, traballador social especializado en saúde mental e doutor en Socioloxía, analizou os efectos da renda básica sobre a saúde mental. Segundo Raventós, as persoas que teñen baixos ingresos, e polo tanto se atopan en situación de pobreza, adoitan estar sometidas a unha grandísima tensión psicosocial de maneira constante, o cal termina por afectar o conxunto do seu ciclo vital. Tamén indica que a depresión está fortemente relacionada coa pobreza, o desemprego e factores vinculados á desigualdade social. Segundo datos do European Study of the Epidemiology of Mental Disorders, a taxa de prevalencia no Reino de España para a xente en paro de calquera trastorno mental era do 14,7 %. Isto é o dobre dunha persoa que ten un traballo remunerado ou dunha persoa estudante.

O custo social da incapacidade das familias para coidar e cubrir as necesidades dos seus fillos significa un problema de saúde pública, polo que a renda básica pode ter un efecto moi positivo sobre a saúde da poboación.